

JÓZEF BAKALARZ TChr

STANOWISKO KOŚCIOŁA
WOBEC ŚRODKÓW SPOŁECZNEGO PRZEKAZU

Jednym z efektów nowoczesnej rewolucji technicznej są różnorodne środki społecznego przekazu /mass media/, które spełniają ważną rolę we współczesnej kulturze. Jako - do pewnego stopnia - przyczyna i skutek tej kultury nowoczesne środki przekazu, zwłaszcza zaś prasa, kino, radio i telewizja, wpływają coraz bardziej na życie i sposób myślenia ludzi, przyczyniając się do powstania poniekąd nowego typu człowieka i społeczeństwa.

Nic więc dziwnego, że środki te, wprzęgnięte w służbę człowiekowi we wszystkich dziedzinach jego życia, budzą także żywe zainteresowanie Kościoła, który w tych "wspaniałych wynalazkach technicznych" odkrywa "narzędzie planów Bożej Opatrzności", sprzyjające jednoczeniu ludzi, postępowi ludzkiemu i ewangelizacji świata¹.

Kościół, podobnie jak społeczności świeckie, dostrzega potrzebę wykorzystania środków przekazu w służbie konkretnym ludziom i grupom ludzkim, w tym także migrantom, dla których korzystanie z tych środków stanowi istotną pomoc w zachowaniu ich tożsamości i w rozwoju ich życia kulturalnego.

Problematyka środków komunikacji społecznej w środowiskach migrantów jest dziś nader aktualna. Z jednej bowiem strony środki te - zwłaszcza tradycyjne - podlegają kryzysowi, a z drugiej w ostatnich latach wyraźnie wzrasta zainteresowanie nimi - głównie tymi bardziej nowoczesnymi - wśród nowej fali migracji².

Przemiany te zmuszają do poszukiwania nowych wzorców funkcjonowania komunikacji społecznej, lepiej dostosowanych do współczesnych warunków życia i mentalności migrantów, a w szczególności do potrzeb młodego pokolenia. W tym poszukiwaniu dużą pomoc okazuje Kościół, który posiada bogatą tradycję

w tej dziedzinie, a obecnie służy on nową i starannie przemyślaną na Soborze Watykańskim II doktryną o sposobach komunikowania się ludzi, a także opartymi na tej nauce przepisami prawnymi i praktycznymi wskazaniem pastoralnymi.

Celem tej pracy jest ukazanie doktrynalno-prawnego stanowiska Kościoła wobec środków społecznego przekazu, czyli tych urządzeń i wynalazków techniki, które służą do komunikowania pomiędzy ludźmi wszelkiego rodzaju informacji, idei i postaw. W szczególności idzie tu o środki nowoczesne, do których zalicza się głównie: prasę, kinematografię, radiofonie i telewizję³.

Wprawdzie nauczanie i przepisy kościelne obowiązują jedynie katolików, to jednak Kościół wyraża nadzieję, że jego wskazania w tej dziedzinie zostaną przyjęte "przez wszystkich ludzi, którym zależy na postępie rodziny ludzkiej"⁴. Intencję tę odzwierciedlają konsekwentnie założenia metodologiczne, przyjęte w podstawowych dokumentach Kościoła w tej materii. Dokumenty te są mianowicie podzielone na części, z których pierwsze zawierają zasady uniwersalistyczne, oparte na fundamencie prawa naturalnego, a przeto dotyczące wszystkich ludzi dobrej woli. Następne zaś części i rozdziały podają praktyczne wskazania pastoralne, odnoszące się jedynie do katolików⁵.

Z szerokiej problematyki środków społecznego przekazu w niniejszej pracy zostają uwzględnione zagadnienia ważniejsze, dobrane głównie pod kątem specyfiki ich zastosowania w warunkach emigracyjnych, szczególnie zaś w duszpasterstwie migracyjnym. Idzie tu w kolejności o: zainteresowanie Kościoła środkami przekazu, moralno-społeczne zasady dotyczące przekazu społecznego, funkcje środków przekazu, organizację przekazu i formację ludzi w tym zakresie.

1. Zainteresowanie Kościoła środkami przekazu

a/ Teologia przekazu społecznego

Obecne zainteresowanie Kościoła środkami przekazu znajduje swój wyraz w trzech płaszczyznach: doktrynalnej, normatywnej i praktycznej. W ramach tej pierwszej rozwija ono ostatnio teologię przekazu społecznego, której ważniejsze wnioski warto tu zasygnalizować.

W teologicznym uzasadnieniu środków przekazu Kościół odwołuje się do samego Boga, który jest prazródkiem kultury⁶.

W ciągu długiej historii zbawienia Bóg nawiązywał bowiem kontakty z ludźmi, aż wreszcie wysłał do nich swego Syna, który - wcielony w ludzką naturę - ukazał się jako Słowo i obraz Boga niewidzialnego⁷. Jako jedyny pośrednik pomiędzy Ojcem a ludźmi Chrystus okazał się doskonałym głosicielem prawdy, przyjmując obrazowy sposób mówienia i ukazywania posłannictwa Bożego. Jego "komunikowanie" polegało nie tylko na przekazywaniu idei czy uczuć, ale także na osobowym dawaniu siebie z miłości, czego najpełniejszym wyrazem są: krzyż, Eucharystia, a także dar Ducha Świętego⁸.

Jako najdoskonalszy wzór przekaziciela Chrystus nakazał z kolei uczniom, by głosili Ewangelię całemu światu, oznajmiając ją publicznie "w świetle" i "na dachach"⁹. Stąd również Apostołowie używali środków przekazu, dostępnych w ich czasach. Zwłaszcza św. Paweł - Apostoł Narodów - dzięki swym listom przesyłanym do różnych Kościołów jest dziś uznany za prawdziwego dziennikarza¹⁰.

Cały też Kościół, który jest posłany, a - co więcej - "jest misją", spełnia służbę pośrednictwa pomiędzy Bogiem a ludźmi. Stąd ze swej natury jest on "środkiem przekazu", czyli wspólnotą mediacyjną. Jego zadaniem jest ewangelizacja polegająca na komunikowaniu światu przedziwnego i wspaniałego przekazu społecznego, jakim jest orędzie zbawienia¹¹.

Skoro ewangelizacja jest komunikacją, trzeba w niej uwzględnić trzy rzeczywistości: wiarę, kulturę i przekaz. Otóż aby wiara mogła spotkać się z kulturą i zakorzenieć się w niej /inkulturacja/ - co jest istotnym zadaniem ewangelizacji - potrzebna jest jeszcze trzecia rzeczywistość, a mianowicie przekaz, który dokonuje się między innymi za pośrednictwem środków społecznego przekazu. Dlatego środki te słusznie nazywa się "pomostem pomiędzy wiarą i kulturą" oraz "narzędziem ewangelizacji"¹².

Patrząc z tego punktu widzenia Kościół dostrzega w środkach społecznego przekazu owoc pracy człowieka - kontynuującego stwórcze i zbawcze dzieło Boże - a równocześnie widzi w nich "dar Boży" i "narzędzie planów Bożej Opatrzności", służące między innymi do realizacji misji Kościoła w świecie¹³.

b/ Historia środków przekazu

Współczesną teologię społecznego przekazu poprzedziło dużo wcześniejsze zainteresowanie Kościoła środkami przekazu na płaszczyźnie praktycznej i normatywnej. Jak już wspomnia-

no, Kościół od początku swego istnienia był otwarty na fenomeny kultury masowej i zawsze wykorzystywał powstające w historii wszelkie formy ekspresji i komunikacji społecznej. Przez wieki korzystał on w spełnianiu swej misji z licznych tradycyjnych środków przekazu, a w szczególności z: ekspresji i komunikacji osobowościowej /mowa ludzka/, ekspresji wspólnotowej /nauczanie, celebracje liturgiczne/, komunikacji grupowej /stowarzyszenia/, sztuki i architektury, poezji, teatru, szkół i wydawnictw¹⁴.

Te i inne jeszcze tradycyjne środki przekazu Kościół wykorzystywał również w duszpasterstwie migrantów i odrębnych grup etnicznych. Głównie od początku XIX w., czyli od czasu rozwoju masowej emigracji na inne kontynenty, Stolica Apostolska polecała, aby Kościoły lokalne wszelkimi sposobami wspierały emigrantów duchowo, moralnie i materialnie. W środowiskach emigrantów radziła tworzyć parafie lub podobne do nich centra opieki, wyposażone w kaplicę i szkołę, a wspierane przez stowarzyszenia i różne instytucje katolickie. Emigrantom zalecała ona dostarczać dewocjonałów, modlitewników, innych książek religijnych, czasopism oraz zdrowej i budującej lektury¹⁵.

Podobne wskazania wydawali też biskupi krajów emigracyjnych, w tym również polscy¹⁶, a także biskupi niektórych krajów imigracyjnych, np. Stanów Zjednoczonych¹⁷.

Poniekąd niezależnie od sprzyjającego czy nawet - jak niejednokrotnie bywało - nieżyczliwego dla siebie klimatu społecznego, emigranci - odczuwający na obczyźnie prawdziwy głód wartości własnej kultury - sami i spontanicznie organizowali instytucje społeczne i kulturalne /kościóły, szkoły, kluby, stowarzyszenia, wydawnictwa/, których celem był społeczny przekaz kultury ojczystej. Niemal we wszystkich zorganizowanych grupach emigrantów wytworzyła się dlatego silna tradycja korzystania ze środków przekazu, a zwłaszcza z książek i czasopism etnicznych¹⁸.

Od początku XX w. w całym świecie powstały lub rozwinęły się nowoczesne środki społecznego przekazu /film, radio, a później telewizja/, które zrobiły dużą karierę we współczesnej kulturze. Znalazło to również oddźwięk w życiu Kościoła¹⁹. Począwszy od 1929 r. papież: Pius XI, Pius XII, Jan XXIII i następnicy wydali na temat nowoczesnych środków społecznego

przekazu dziesiątki dokumentów²⁰, w których podkreślali m.in. wspaniałość, potęgę i użyteczność tych środków.

W dniu 8 IX 1957 r. papież Pius XII wydał głośną w tej dziedzinie encyklikę "Miranda prorsus", która w całości była poświęcona katolickiej nauce o nowoczesnych środkach przekazu, czyli o kinie, radiu i telewizji²¹. Już wcześniej, bo 12 II 1931 r. papież Pius XI zainaugurował działalność Radia Watykańskiego²². W tym samym czasie, a nawet znacznie wcześniej, niektóre kościoły lokalne, zwłaszcza w Stanach Zjednoczonych, Australii i Nowej Zelandii, szeroko wykorzystywały nowoczesne środki informacji w ewangelizacji i duszpasterstwie²³.

W okresie Soboru Watykańskiego II Kościół uznał, że zagadnienie środków przekazu ma "pierwszorzędną rangę". Dlatego Sobór poświęcił tej sprawie odrębny dokument, a mianowicie deklarację "Inter mirifica", która stanowi "Wielką Kartę" środków społecznego przekazu w Kościele²⁴.

Na wyraźne życzenie Soboru²⁵ Papieska Komisja dla Środków Społecznego Przekazu²⁶ wydała w dniu 23 V 1971 r. obszerną instrukcję duszpasterską "Communio et progressio", która zawiera zasady doktrynalne i ogólne wskazówki duszpasterskie w tej dziedzinie.

O wzrastającym zaangażowaniu Kościoła w omawianej dziedzinie świadczą również inne dokumenty, jak: orędzia papieskie ogłaszane z okazji obchodzonego od 1967 r. Światowego Dnia Środków Społecznego Przekazu, inne enuncjacje papieskie²⁷, listy episkopatów krajowych²⁸, a także nowy Kodeks Prawa Kanonicznego /z 25 I 1983 r./, który środkom przekazu poświęca oddzielny tytuł /kan. 822-832/.

Wspomniane tu dokumenty mają charakter ogólny i dlatego pomijają szczegółowe wskazania co do zastosowania środków przekazu w środowiskach migrantów. Istotne jest jednak, że dotyczą one również tych środowisk, co dodatkowo potwierdzają inne dokumenty, wprost poświęcone duszpasterstwu emigracyjnemu²⁹.

2. Moralno-społeczne zasady przekazu społecznego

a/ Prymat porządku moralnego

W ocenie środków społecznego przekazu Kościół wskazuje na ich strony dodatnie, ale równocześnie dostrzega w nich ukryte zagrożenia dla ludzi. U podstaw oceny pozytywnej znaj-

duje się obiektywna wartość, tkwiąca w samych środkach, a także - i przede wszystkim - doniosłość tych środków w służbie człowiekowi. Dotyczy to w szczególności - o czym jeszcze niżej - wielkiego ich znaczenia dla zbliżania ludzi i narodów, wzrostu postępu i upowszechnienia kultury³⁰.

Z drugiej jednak strony w środkach przekazu tkwią naturalne ograniczenia, polegające zwłaszcza na braku osobowego dialogu, a także liczne niebezpieczeństwa, które można sprowadzić do trzech podstawowych. Są nimi: pochłanianie czasu i przeszkadzanie komunikacji międzyludzkiej, opartej na przekazie osobowościowym; naruszanie sumień odbiorców społecznego przekazu poprzez manipulację ich myśli, zdominowanie ich postaw i eksploatację ich uczuć, a nawet przez wyraźną demoralizację; wreszcie osłabienie życia społecznego, opartej na kontaktach interpersonalnych³¹.

Z faktu, że środki społecznego przekazu mogą być czynnikami postępu bądź narzędziami zła, Kościół wyprowadza wniosek, że te "potężne środki oddziaływania" muszą być podporządkowane zasadom moralnym, porządkującym sposób ich używania. Nie można ich natomiast pozostawić tzw. wolnej grze w życiu społecznym. Właśnie dlatego trzon treści dokumentów kościelnych, wydanych w omawianej sprawie, jest ukierunkowany na głoszenie prymatu porządku moralnego, którego szczegółowe zasady dotyczą: treści przekazu, procesu przekazywania, przekazujących i odbiorców przekazu³².

b/ Charakterystyka ważniejszych zasad

Niektóre ze wspomnianych zasad są tu godne odnotowania. Przede wszystkim dotyczy to treści przekazu, której wartość Kościół ocenia przede wszystkim z punktu widzenia użyteczności społecznej, czyli na podstawie pozytywnego wkładu w życie i postęp społeczności, w której te środki oddziałują. Oznacza to, że przekaz powinien przynosić korzyści konkretnym odbiorcom z uwzględnieniem ich kultury, sposobu myślenia, wieku i zajęcia³³.

Podstawowym prawem moralnym wszelkiego przekazu powinna być szczerłość i prawda, dzięki którym przekaz jest uczciwy, a przedstawione zdarzenia i fakty są zgodne z wewnętrzną prawdą. Wartość moralna przekazu zależy dodatkowo od okoliczności i sposobu jego prezentowania, a także od ideologii, w świetle której jest przedstawiany. Właśnie w związku z ideo-

logią uwidacznia się niebezpieczeństwo narzucania całemu społeczeństwu uniformistycznej wizji rzeczywistości, niezgodnej ze światopoglądowymi, religijnymi i moralnymi przekonaniami różnorodnych grup społecznych i kulturowych³⁴.

Jeśli środki przekazu mają rzeczywiście służyć człowiekowi, to w przekazie społecznym trzeba z konieczności szanować pewne naturalne prawa ludzkie. Kościół podkreśla tu najpierw podstawową wolność komunikowania się ludzi ze sobą. Z niej zaś wynikają dalsze naturalne uprawnienia i swobody ludzkie, a w szczególności: prawo do informacji /obejmujące: prawo dostępu do źródeł informacji, wolność przekazywania i odbierania informacji/; prawo do posiadania środków przekazu; swobodę wypowiedzania w tych środkach własnych sądów, opinii i krytyki; wreszcie prawo do poszanowania w środkach przekazu własnych przekonań³⁵. Zadaniem władzy publicznej jest troska o poszanowanie i ochrona tych wszystkich praw. Jedynie obowiązek zabezpieczenia dobra wspólnego społeczności upoważnia tę władzę do takich działań, jak: cenzura, interwencje czy pewne ograniczenia w tej dziedzinie³⁶.

Wolność przekazywania ma doniosłe znaczenie praktyczne. Od strony negatywnej sprzeciwia się ona wszelkiemu monopolowi władzy nad środkami przekazu w społeczeństwie, a zwłaszcza monopolistycznej kontroli informacji, która jest przejawem swoistego terroru kulturalnego³⁷. Od strony zaś pozytywnej wolność ta postuluje pluralizm systemów środków przekazu. Ów pluralizm jest bowiem prostą konsekwencją wspomnianych praw naturalnych, które przysługują zarówno różnym społecznościom, jak i jednostkom³⁸.

Soborowa deklaracja "Inter mirifica", a za nią również nowy Kodeks Prawa Kanonicznego, wyraźnie podkreślają, że również "Kościółowi przysługuje naturalne prawo używania i posiadania wszelkiego rodzaju środków społecznego przekazu"³⁹.

W powyższym sformułowaniu mieszczą się - co łatwo zauważyć - dwa uprawnienia: korzystania ze środków ogólnospołecznych i posiadania środków własnych.

Pluralizm systemów środków społecznego przekazu jest szczególnie wymagany w społecznościach kulturowo zróżnicowanych, a więc również w środowiskach migrantów. Właśnie dlatego Kościół głosi, że migrantom i wszelkim grupom mniejszości etnicznych przysługują wszędzie naturalne prawo do zachowania

i rozwoju własnego dziedzictwa kulturowego⁴⁰, prawo do ekspresji swej kultury⁴¹ oraz omówione powyżej prawo dostępu do środków społecznego przekazu. Biorąc pod uwagę trudną sytuację kulturową migrantów /odrębność, "wydziedziczenie", izolacja kulturowa/, u ludzi tych zachodzi proporcjonalnie większa potrzeba korzystania z odpowiednich dla siebie środków przekazu, umożliwiających im kontakt z własną kulturą.

W komunikacji społecznej wielka odpowiedzialność moralna ciąży zawsze na przekazujących informacje lub inne treści kulturowe. Nie wchodząc w szczegółowe zasady moralne obowiązujące tych ludzi /właścicieli lub administratorów środków przekazu, dziennikarzy, artystów, wydawców, krytyków itp./⁴², należy tu wspomnieć, że ich wspólnym obowiązkiem jest dążenie, aby środki przekazu osiągnęły swój cel, jakim jest postęp i zbliżenie ludzi do siebie⁴³.

Niezbędna humanizacja środków społecznego przekazu zależy również od odbiorców, których zadania i obowiązki "są w rzeczywistości znacznie większe, niż to się powszechnie sądzi"⁴⁴. Świadomi swych praw i obowiązków odbiorcy powinni aktywnie uczestniczyć w przekazie społecznym, czego wyrazem może być interpretowanie i ocena podawanych informacji, wybór programów i krytyka pod adresem środków przekazu⁴⁵. Na tle tych zasad ujawnia się duże znaczenie - o czym niżej - formacji odbiorców i realizatorów przekazu społecznego.

3. Funkcje środków przekazu

Wzrost zainteresowania środkami społecznego przekazu wynika głównie stąd, że zwiększają one siły i fizyczne możliwości człowieka, pomnażają ludzkie myśli i działania oraz komunikują je innym. Mają one przy tym tę właściwość, że swym przekazem docierają z łatwością do wielkiej liczby ludzi i zwykle na duże odległości, poruszając swą treścią jednostki, zbiorowości i całą społeczność ludzką⁴⁶. W różnych dziedzinach życia spełniają one wielorakie funkcje, które można sprowadzić do kilku podstawowych: społecznej, kulturalnej i ewangelizacyjnej.

a/ Funkcja społeczna

Pierwszorzędnym zadaniem środków społecznego przekazu jest komunikowanie informacji, idei czy poglądów. Dokonująca się dzięki tym środkom wzajemna wymiana myśli i wiadomości po-

między ludźmi prowadzi do zaistnienia i podtrzymania dialogu społecznego. Tym sposobem środki przekazu mogą zbliżać ludzi do siebie i przyczyniać się do ich zjednoczenia⁴⁷.

Instrukcja "Communio et progressio" nazywa je dlatego "nowym elementem więzi społecznej" /nr 44/. Doniosłość tego elementu ujawnia się w warunkach migracji, które z racji rozproszenia czy wyobcowania migrantów osłabiają zwykle naturalne więzi społeczne. W takiej sytuacji środki przekazu, które "łączą ludzi ponad granicami wzniesionymi przez okoliczności czasu i miejsca"⁴⁸, mogą skutecznie przyczyniać się do ich wzajemnego poznania, zbliżenia się do siebie i nawiązania współpracy. Oznacza to wyraźną pomoc, jaką niosą środki przekazu, w wewnętrznej integracji grup migrantów, a tym samym również w umocnieniu ich tożsamości etnicznej.

Z drugiej jednak strony nie należy zapominać, że środki przekazu ułatwiają tylko jedną z form komunikacji międzyludzkiej, a mianowicie komunikację instrumentalną. Pierwotną i podstawową w stosunku do niej jest komunikacja oparta na relacjach interpersonalnych, czyli osobowościowa. Dlatego prawidłowe funkcjonowanie życia społecznego wymaga, aby rolę środków przekazu w tej dziedzinie traktować jako jedynie pomocniczą i drugorzędną. Odwrócenie tego porządku, czyli przedkładanie komunikacji instrumentalnej nad osobowościową, prowadzi raczej do osłabienia więzi społecznych⁴⁹, o czym jeszcze niżej.

Wręcz negatywną funkcję społeczną /np. nieporozumienia, niezgody między ludźmi/ środki społecznego przekazu mogą powodować wówczas, gdy zostaną naruszone omówione wyżej zasady moralne, a zwłaszcza jeśli zostaną opanowane przez małą grupę ludzi, mających na uwadze jedynie własne cele i interesy⁵⁰.

b/ Funkcja kulturalna

Instrukcja "Communio et progressio" nazywa środki przekazu "czynnikami postępu i kultury" /nr 21/. Ich funkcja kulturalna wynika stąd, że poprzez wymianę informacji czy idei środki te otwierają człowieka na świat wartości, kształtują jego poglądy i postawy życiowe, a także ubogacają jego umysł i kulturę duchową⁵¹. Tym sposobem spełniają one - nie zawsze oczywiście pozytywnie - rolę wychowawczą.

W coraz większym stopniu pełnią one również funkcję dydaktyczną, ułatwiając podjęcie i kontynuowanie nauki na

wszystkich poziomach nauczania, zarówno w szkole, jak i poza nią. Ma to ważne znaczenie w warunkach migracji, gdzie istnieje często trudności w zorganizowaniu szkolnictwa etnicznego. Zwłaszcza w takich sytuacjach środki przekazu mogą stać się dla dzieci i młodzieży migrantów "nowymi źródłami wiedzy" i "zwykłymi narzędziami nauczania"⁵².

Środki przekazu są wyrazem kultury nowoczesnej, gdyż dzięki nim ludzie szybko zapoznają się z tym co nowe, a przez to również przyjmują nowoczesny styl życia⁵³. Ten aspekt przekazu kulturowego ma ważne znaczenie dla migrantów, gdyż pozwala im partycypować we współczesnej kulturze, a przez to wzbogacać swe dotychczasowe dziedzictwo kulturowe, a także włączyć się stopniowo w nurt otaczającej ich kultury miejscowej⁵⁴.

Jednakże środkiem społecznego przekazu nie wolno niszczyć kultur poszczególnych narodów i grup etnicznych. Owszem, ich zadaniem jest między innymi przekazywanie tego wszystkiego, co stanowi dziedzictwo i skarb kultury narodowej, a więc: języka, historii, tradycji ojczystych, kultury ludowej, starych sztuk teatralnych, śpiewów i tańców⁵⁵.

Przekaz społeczny w tej dziedzinie spełnia doniosłą rolę na emigracji. Przechowuje on i odtwarza rodzime wartości kulturowe, a przez to pomaga emigrantom w ich duchowym rozwoju, a także przyczynia się do zachowania ich etnicznej tożsamości. Młodemu pokoleniu emigrantów umożliwia on łatwy dostęp do dziedzictwa ich przodków⁵⁶.

Funkcji kulturozachowawczej nie należy jednak zacieśniać do wysiłku podtrzymywania folkloru etnicznego. Środki komunikacji społecznej powinny być wykorzystane do przekazywania szeroko rozumianej spuścizny kulturowej, z jej formami starymi i nowymi, a więc także do rozwijania kultury ojczystej. Co więcej, należałoby je wykorzystać do zanoszenia wartości kultury etnicznej do innych narodów, aby tym sposobem przyczynić się do wzbogacenia całej rodziny ludzkiej⁵⁷.

Także w odniesieniu do funkcji kulturowej trzeba zastrzec, że ostateczny efekt - pozytywny lub negatywny - oddziaływania środków przekazu jest uzależniony od sposobu ich wykorzystania. Wiadomo bowiem, że w pewnych warunkach środki te zamiast rozwijać ludzi kulturowo, prowadzą ich raczej do bezczynności, bierności, standaryzacji myślenia, a nawet do odwrócenia się od rzeczywistości życia⁵⁸.

c/ Funkcja ewangelizacyjna

W Kościele środki przekazu zostają ponadto włączone do wykonywania misji ewangelizacyjnej, przez co stają się w nim "współczesną amboną" i bezpośrednim narzędziem pastoralnym⁵⁹. Według deklaracji "Inter mirifica" Kościół ma nie tylko prawo, ale i "obowiązek głosić orędzie zbawienia również za pomocą środków społecznego przekazu"⁶⁰. Podkreśla to wymownie odezwa Soboru Watykańskiego II: "Niechaj wszyscy synowie Kościoła starają się jednomyślnie i jednozgodnie o to, by środki przekazu społecznego stosowane były skutecznie - bez zwłoki i z jak największą zapobiegliwością - w rozlicznych pracach apostoelskich, tak jak tego wymagają okoliczności spraw i czasu"⁶¹.

Wynika stąd, że środki te mogą i powinny stawać się nieodłącznym narzędziem każdej pracy Kościoła, w wypełnieniu jego potrójnej misji: nauczycielskiej, kapłańskiej i pasterskiej. W zakresie tej pierwszej dokumenty kościelne wspominają wyraźnie o przepowiadaniu Ewangelii w formie homilii, pogadanek i wykładów, a nade wszystko w formie katechezy dla dorosłych, młodzieży i dzieci⁶². Dzięki środkom przekazu naukę chrześcijańską można udostępnić wielu ludziom, nawet duchowo oddalonym od społeczności kościelnej, a przy tym można to uczynić w sposób artystyczny, atrakcyjny i nowoczesny⁶³.

Stale zwiększa się rola społecznego przekazu w dziedzinie liturgii /sakramenty, sakramentalia, nabożeństwa/, o czym świadczą m.in. nabożeństwa transmitowane w wielu krajach przez radio lub telewizję⁶⁴. Transmisje te mają duże znaczenie dla osób oddalonych /fizycznie lub duchowo/ od wspólnoty kościelnej, a w szczególności dla starszych i chorych⁶⁵.

W praktyce dostrzega się szybkie upowszechnianie środków przekazu w kościelnej posłudze pasterskiej i apostoelskiej, zwłaszcza w dziedzinie chrześcijańskiego wychowania dzieci i młodzieży, w działalności małych grup apostoelskich, w działalności stowarzyszeń katolickich i w opiece nad ludźmi wymagającymi specjalnej troski⁶⁶.

Nie należy jednak sądzić, że Kościół traktuje środki przekazu wyłącznie instrumentalnie i jedynie z myślą o wypełnieniu swych zadań duszpasterskich. Dokumenty i praktyka kościelna świadczą, że patrzy on na nie znacznie szerszej. Obok funkcji ściśle ewangelizacyjnej uznaje on również ich rolę

społeczną, kulturalną i rozrywkową. Nadto podkreśla on użyteczność środków przekazu dla rozwoju dialogu w Kościele i dialogu pomiędzy Kościołem a światem⁶⁷.

W zastosowaniu środków przekazu do realizowania szeroko rozumianej kościelnej misji ewangelizacyjnej trzeba wziąć pod uwagę, że środki te spełniają rolę pomocniczą i drugorzędą w stosunku do innych rodzajów komunikacji międzyludzkiej. Idzie tu głównie o trzy rodzaje komunikacji: wspólnotową, czyli prowadzoną spontanicznie pomiędzy wiernymi; urzędową, w której przewodniczy duchowny /celebracje liturgiczne/; oraz instrumentalną - realizowaną za pośrednictwem środków przekazu⁶⁸.

W zdrowej i dynamicznej społeczności kościelnej komunikacja instrumentalna towarzyszy i harmonijnie dopełnia dwie pierwsze formy komunikacji osobowościowej. Natomiast przeceńnianie komunikacji instrumentalnej prowadzi - jak wskazuje doświadczenie - do powstania zjawiska tzw. chrześcijan elektronicznych, anonimowych, jakby samoobsługowych, którzy zrywają stopniowo kontakty osobowe z duszpasterzem i z innymi członkami wspólnoty. Efektem tego jest proces indywidualizacji i prywatyzacji chrześcijaństwa, co w praktyce oznacza osłabienie bądź nawet faktyczny rozpad wielu wspólnot kościelnych⁶⁹.

d/ Funkcje specyficzne

Powyżej przedstawione funkcje dotyczą z zasady wszelkich rodzajów środków społecznego przekazu, które - mimo swej różnorodności - oddziałują często na ludzi równocześnie i w powiązaniu ze sobą /multimedia/. Jednakże nie należy przy tym zapominać o odmiennej naturze poszczególnych rodzajów tychże środków, które należą odpowiednio do świata: mowy i dźwięku, pisma, światła i obrazu, ruchu, gry i zabawy⁷⁰.

Z uwagi na to użytkownicy środków przekazu muszą konsekwentnie uwzględnić "sposób działania właściwy każdemu z tych środków"⁷¹, a tym samym również specyficzne możliwości i funkcje poszczególnego rodzaju środka nowoczesnej komunikacji społecznej.

Rezygnując z opisu tych funkcji, warto tu przynajmniej wzmiankować o bogatej gamie różnorodnych środków przekazu, o których mówią dokumenty kościelne. Na pierwszym miejscu należy tu wspomnieć zawsze doniosłe dla życia Kościoła publikacje książkowe, a zwłaszcza księgi Pisma św., księgi liturgi-

czne, modlitewniki, katechizmy, książki teologiczne i inne⁷². Na trudną do przecenienia wartość książek wskazuje dodatkowo życzenie Kościoła, aby w różnych wspólnotach i instytucjach kościelnych zakładać i rozwijać biblioteki⁷³.

Nie mniejsze znaczenie, głównie w dziedzinie informacji i wzbogacenia opinii publicznej, a także dla rozwoju współczesnej kultury odgrywa prasa, zarówno ogólnospołeczna, jak i kościelna. Podkreśla się, że powinna ona być zróżnicowana i dostosowana do potrzeb odbiorców, w tym także do różnych grup migrantów⁷⁴.

Silny i sugestywny wpływ na ludzi, a w szczególności na ich wychowanie, wiedzę, kulturę i życie religijne wywiera nowoczesna kinematografia, która coraz częściej jest też wykorzystywana w duszpasterstwie⁷⁵.

O bogatej historii radia w służbie Kościoła świadczą zarówno liczne dokumenty papieskie, jak i upowszechnione w całym świecie audycje radiowe z programami religijnymi⁷⁶. Młodszym partnerem a częściowo również konkurentem radia jest telewizja, która swymi programami staje się dla odbiorców nową i realną formą obecności⁷⁷.

Spośród wielu innych środków przekazu wystarczy tu wymienić: teatr, telefon, płyty i taśmy dźwiękowe, magnetowid oraz różnego rodzaju sprzęt z dziedziny automatyki⁷⁸.

4. Organizacja przekazu społecznego

Ponieważ przekaz społeczny stanowi ważny wycinek życia społecznego, a w Kościele staje się nową formą duszpasterstwa, zachodzi potrzeba zorganizowania i pokierowania działalnością w tym zakresie. Wydane w tej sprawie kościele przepisy i wskazania dotyczą m.in.: odpowiedzialności i zadań wiernych, wspólnoty kościelnej jako miejsca przekazu oraz kierowania działaniami w zakresie komunikacji społecznej.

a/ Odpowiedzialność i zadania wiernych

Zgodnie z posoborową nauką Kościoła wszyscy katolicy są odpowiedzialni za włączenie środków przekazu do dzieła rzeczywistego postępu całej ludzkości, rozwoju wspólnoty między ludźmi i realizacji misji zbawczej w świecie⁷⁹.

W tej powszechnej odpowiedzialności moralnej, uzasadnionej chrześcijańską wiarą, partycypacją przede wszystkim pasterze Kościoła, a więc głównie biskupi, działający zarówno

pojedynczo, jak i kolegialnie na synodach lub konferencjach biskupów. Do ważniejszych ich zadań należy m.in.: włączać środki przekazu do prac apostołskich Kościoła; kierować działalnością środków przekazu na terenie diecezji czy kraju; nadzorować i kontrolować treść przekazu, zwłaszcza w dziedzinie wydawnictw religijnych; ustanowić specjalne rady i urzędy dla spraw środków przekazu; oraz troszczyć się o formację kościelnego personelu zajmującego się przekazem społecznym⁸⁰.

Na drugim miejscu odpowiedzialność w tej dziedzinie spoczywa na kapłanach, których zadaniem jest: korzystać w swej pracy ze środków przekazu; formować poczucie wiernych w tym zakresie; nawiązywać współpracę z instytucjami komunikacji społecznej /np. z radiem, telewizją, wydawnictwami/; a także służyć opieką duchową ludziom, którzy zajmują się przekazem społecznym⁸¹. Zadania te dotyczą oczywiście duszpasterzy migrantów, którzy zawsze powinni odznaczać się duchem prawdziwie apostołskim, a ich działalność winna rozszerzać się na wszystkie dziedziny życia swych rodaków⁸².

Do zaangażowania się w "pierwszoplanowe zadania w dziedzinie społecznego przekazu" Stolica Apostołska zachęca instytucje zakonne, zarówno męskie jak i żeńskie. Ich działalności w tym zakresie sprzyjają takie okoliczności, jak: dobra organizacja wewnętrzna, lepsze możliwości przygotowania do tego celu odpowiedniego personelu, a także współdziałanie i pomoc różnych domów czy prowincji. Dzięki środkom przekazu instytucje zakonne mogą skuteczniej wypełnić własną misję apostołską, w ramach której ważne miejsce powinna zajmować troska o opiekę nad migrantami⁸³.

Środki, o których tu mowa, stanowią uprzywilejowane pole dla apostołstwa świeckich. Podkreślając obowiązek uczestnictwa świeckich w tym zakresie Sobór Watykański II stwierdza, że "jest rzeczą niegodną synów Kościoła, by beczynnienie patrzyli, jak jest krępowane przepowiadanie słowa zbawienia"⁸⁴. Specyficznym zadaniem świeckich jest utrzymanie i wspomaganie prasy katolickiej, czasopism, przedsięwzięć kinematograficznych, stacji nadawczych oraz transmisji radiowych i telewizyjnych, których celem jest rozpowszechnianie i obrona prawdy oraz troska o chrześcijańskie wychowanie ludzkiej społeczności⁸⁵.

Wśród ogółu katolików świeckich specjalną rolę w przekazie społecznym mogą odegrać wierni zrzeszeni. Stowarzyszenia,

zarówno kościelne jak i świeckie, mogą podejmować swobodne inicjatywy w tej dziedzinie lub też nawiązać współpracę z hierarchią⁸⁶. Wzajemna pomoc w tym zakresie obowiązuje władzę kościelną i organizacje katolickie wprost powołane dla zajmowania się przekazem społecznym⁸⁷.

W wielu krajach zauważa się wzrost znaczenia tzw. grup podstawowych, które w formie audiowizualnej wyrażają swą wiarę i doświadczenie religijne⁸⁸.

b/ Parafia jako miejsce przekazu społecznego

Intencją Kościoła jest, aby nowoczesne środki przekazu włączyć skutecznie i bezzwłocznie w dzieło realizacji zadań Kościoła, a to wymaga wyposażenia poszczególnych wspólnot kościelnych w odpowiednie urządzenia i instytucje. Jest rzeczą zrozumiałą, że stan konkretnego wyposażenia będzie zależny od wielkości danej wspólnoty /krajowej, diecezjalnej, parafialnej/ i od różnych warunków głównie ekonomicznych, danego kraju.

Tu zwrócić jedynie uwagę na możliwości zorganizowania przekazu społecznego w warunkach emigracji, a konkretnie w parafii etnicznej lub w innej samodzielnej placówce duszpasterskiej.

Jak już wspomniano, migranci mają naturalne i kościelne prawo do posiadania i używania własnych środków przekazu. Z drugiej jednak strony wiadomo, że nie stanowią oni grup społecznie wyizolowanych i autonomicznych, a przeto również w tej dziedzinie mogą i powinni oni korzystać z pomocy szerszej społeczności⁸⁹.

Można powiedzieć, że w środowiskach migrantów w sposób widoczny objawia się potrzeba głoszonego przez Kościół pluralizmu systemów środków przekazu. Zgodnie ze współczesnymi tendencjami pluralizm ten rozwija się głównie w dwóch kierunkach: umiędzynarodowienia przekazu społecznego /przekaz satelitarny, organizacje międzynarodowe i wyspecjalizowane instytucje, programy międzynarodowe/ oraz uprzywatnienia środków przekazu, czego wyrazem jest wzrastająca "samoobsługowość" w tej dziedzinie⁹⁰.

Z tego, a także z całej struktury organizacji duszpasterstwa migracyjnego wynika, że poszczególna wspólnota migrantów może być miejscem spotkania i przenikania się wielu systemów komunikacji społecznej, a w szczególności: między-

narodowego, lokalnego, ojczyzostego i własnego⁹¹. Ze względu na ich bliższy charakter mogą to być systemy: kościelny i świecki, publiczny i prywatny. Środki przekazu, z których korzysta dana społeczność migrantów, mogą należeć do parafii, do stowarzyszeń etnicznych, instytucji wyspecjalizowanych, a nawet do pojedynczych osób.

Parafia etniczna może więc korzystać z tych wszystkich systemów przekazu społecznego, ale nade wszystko powinna ona troszczyć się o zorganizowanie własnych urządzeń i środków przekazu, a zwłaszcza: małego wydawnictwa /np. biuletyn parafialny, pomoce liturgiczne/, niezbędnego do tego celu sprzętu poligraficznego, biblioteki parafialnej, archiwum parafialnego, punktu sprzedaży książek i czasopism religijnych, gablot i espozycji, sali parafialnej, sprzętu audiowizualnego, płyt, taśm dźwiękowych, filmów, magnetowidów i wideokaset, telefonu, a także różnych zespołów - śpiewaczych, muzycznych, teatralnych i sportowych⁹². W niektórych krajach parafie dysponują własnymi programami radiowymi czy telewizyjnymi⁹³.

Dzięki własnym i pozaparafialnym środkom przekazu parafia etniczna może stać się poważnym centrum komunikacji społecznej, co ma na celu dwa istotne efekty. W odniesieniu do parafii /ad intra/ środki te dopełniają i jakby pomnażają działania wspólnoty i jej duszpasterza, a także uaktywniają i wewnętrznie integrują całe życie społeczno-kulturalne środowiska migrantów⁹⁴. Przez to przyczyniają się one do zachowania religijnej i społecznej tożsamości danej grupy etnicznej.

Po drugie, dzięki środkom społecznego przekazu parafia etniczna jakby "wykracza poza swe granice", czyli silniej i wszechstronniej oddziałuje w kierunku odśrodkowym /ad extra/ w szerszym środowisku społecznym, przekazując mu swe wartości religijne, apostołskie i kulturalne. Przez to nawiązuje ona liczniejsze kontakty z innymi grupami etnicznymi i staje się wyraźniej wspólnotą kościelną, ekumeniczną i misyjną⁹⁵.

c/ Koordynacja przekazu społecznego

W społeczności kościelnej, która dysponuje licznymi urządzeniami społecznego przekazu, zachodzi potrzeba zintegrowania instrumentalnej komunikacji społecznej w całokształcie działań pastoralnych. Dzięki tej integracji dochodzi się do wspólnego programu działania i jednoczy się siły zaangaż-

zowane w środkach przekazu.

Z myślą o tym Kościół poleca tworzyć wyspecjalizowane instytucje kierownicze i koordynujące działalność środków przekazu na wszystkich płaszczyznach życia kościelnego. I tak, w zakresie ogólnokościelnym od 1964 r. w Rzymie działa Papieska Komisja dla Środków Społecznego Przekazu, która zajmuje się wszelkiego rodzaju środkami przekazu w Kościele, służąc w tej dziedzinie wskazaniem i radą Kościołom lokalnym⁹⁶.

W poszczególnych krajach kierownictwo środkami przekazu należy zlecić specjalnej komisji konferencji biskupów /bądź delegowanemu biskupowi/, do pomocy której konferencja ma stworzyć - jako organ wykonawczy komisji - narodowy urząd, koordynujący wszelkie działania katolików w omawianej dziedzinie. Ich zadaniem jest m.in. służyć pomocą poszczególnym diecezjom i międzynarodowym organizacjom katolickim do spraw prasy, kina, radia i telewizji⁹⁷.

Instrukcja "Communio et progressio" zachęca biskupów diecezjalnych i innych ordynariuszów, aby w analogiczny sposób tworzyli w diecezji specjalne rady, złożone z duchownych i świeckich, a także zakładali urzędy diecezjalne /zadania wykonawcze/ dla spraw środków społecznego przekazu⁹⁸.

W odniesieniu do parafii prawo powszechne nie zawiera podobnej dyspozycji. Wiadomo jednak, że również w parafii wolno i należy - według uznania biskupa - tworzyć radę duszpasterską⁹⁹, w łonie której można - jeśli zachodzi potrzeba - wydzielić specjalną komisję dla spraw środków społecznego przekazu, której zadaniem byłoby: nieść pomoc duszpasterzom w różnorodnych pracach apostołskich, nawiązywanie współpracy z ludźmi kultury i wyspecjalizowanymi instytucjami komunikacji społecznej¹⁰⁰.

Z zagadnieniem organizacji środków społecznego przekazu wiąże się sprawa ich finansowania. Dokumenty wskazują na powszechny obowiązek wiernych co do materialnego wspierania kościelnych przedsięwzięć w tej dziedzinie¹⁰¹. Dla zbierania funduszy na ten cel Kościół poleca obchodzić wszędzie Dzień Środków Społecznego Przekazu /od 1967 r./. Gromadzenie funduszy należy do poszczególnych konferencji biskupów i wspomnianych wyżej urzędów¹⁰².

5. Formacja ludzi do przekazu społecznego

Komunikacja społeczna za pośrednictwem środków przekazu wymaga ludzi wychowanych i urobionych moralnie. Dlatego dokumenty kościelne zawierają dużo wskazań na temat odpowiedniej formacji odbiorców i przekazujących.

a/ Formacja odbiorców

Na pierwszym miejscu niezbędną formację powinni otrzymać odbiorcy, aby z przekazu społecznego mogli odnieść jak największe korzyści, a także i po to, aby dzięki niemu nauczyli się dobrze wypełnić swoje zadania społeczne i apostołskie w społeczności, w której żyją¹⁰³.

Treść tej formacji powinna być dostosowana do wieku, stanu i potrzeb konkretnych odbiorców, co dotyczy zwłaszcza dzieci i młodzieży¹⁰⁴. To, co stanowi fundament tej formacji, powinno obejmować: nauczanie chrześcijańskich zasad moralnych dotyczących komunikacji społecznej; kształtowanie osobistych postaw moralnych w odbiorze przekazu, w tym również krytycznej oceny programu i panowania nad sobą; oraz naukę praktycznego posługiwania się różnymi środkami przekazu¹⁰⁵.

Obowiązek formowania odbiorców spoczywa zawsze na rodzicach i wychowawcach, a w Kościele ponadto na duszpastorzach i wszystkich wiernych¹⁰⁶. Nauczanie Kościoła w tej materii należy włączyć do programów szkół katolickich, seminariów duchownych, a także do księzek teologicznych i katechetycznych¹⁰⁷. Dobrą okazję do chrześcijańskiej formacji odbiorców stwarzają obchody światowego /lub krajowego/ Dnia Środków Społecznego Przekazu.

b/ Formacja przekazujących

Jeszcze z większym naciskiem dokumenty kościelne podkreślają konieczność specjalnej formacji tych wszystkich, którzy aktywnie angażują się w proces przekazu społecznego¹⁰⁸, a w szczególności dziennikarzy, wydawców, autorów programów filmowych lub radiowych i telewizyjnych, realizatorów tych programów, aktorów, krytyków literackich lub artystycznych oraz innych¹⁰⁹.

Wszyscy ci ludzie powinni otrzymać pełną formację, obejmującą dobrą znajomość zawodu, znajomość katolickiej nauki społecznej, a także pomoc duchową dla kształtowania

swej ludzkiej i chrześcijańskiej osobowości¹¹⁰. Zwłaszcza kierownicy kościelnych instytucji i placówek społecznego przekazu muszą mieć przygotowanie do prowadzenia swej działalności w duchu duszpasterskim¹¹¹.

Obowiązek troski o tę specjalną formację ciąży na kompetentnej władzy kościelnej i na krajowych czy diecezjalnych urzędach do spraw środków przekazu. Jednakże uczestniczą w nim w pewnej mierze wszyscy księża, zakonnicy i osoby świeckie, zwłaszcza działające w stowarzyszeniach i ruchach apostołskich¹¹².

Dla umożliwienia i upowszechnienia formacji personelu zaangażowanego w przekazy społeczne Kościół poleca: zwiększyć liczbę szkół, fakultetów i instytutów kształcących specjalistów poszczególnych rodzajów środków społecznego przekazu; ustanowić i rozwijać zakłady naukowe dla studium zagadnień społecznej komunikacji w katolickich uniwersytetach; włączyć tę problematykę do programu seminariów duchownych i domów formacyjnych w instytutach zakonnych; wreszcie organizować kongresy, kursy i dyskusje na temat środków społecznego przekazu¹¹³.

+ +

Z całości przedstawionych rozważań wynikają pewne wnioski i postulaty pod adresem społeczności migrantów i duszpasterstwa migracyjnego. Ogólnie mówiąc uwidoczni się tu potrzeba dowartościowania w środowiskach migrantów nowoczesnych środków przekazu w celu zaktywizowania życia społecznego, kulturalnego i religijnego grup migrantów. Zachodzi jednak pytanie, jak to uczynić w okresie obecnego kryzysu społecznej komunikacji w grupach migrantów?

Za podstawowy postulat w tej sprawie należy uznać starania o pogłębienie i ożywienie poczucia powszechnej odpowiedzialności migrantów, zwłaszcza zaś ich przywódców, za zorganizowanie własnego systemu środków przekazu. Dzięki temu wielki ciężar obowiązków w omawianej dziedzinie, spoczywający dotąd na barkach jednostek lub niewielkich zespołów ludzi, może być bardziej równomiernie rozłożony na całej społeczności, co ma widoczne znaczenie zwłaszcza w dziedzinie finansowania środków przekazu.

Zbiorowy wysiłek migrantów może zapewnić realizację innego postulatu, a mianowicie niezbędnej instytucjonaliza-

cji wielu dotychczasowych przedsięwzięć, które mają charakter doraźny i jednostkowy. W wyniku tego procesu można uzyskać powstanie wyspecjalizowanych centrów środków społecznego przekazu w parafiach etnicznych lub w innych społecznościach migrantów. Poszczególne zaś centra winny mieć dodatkowo wsparcie ze strony nadrzędnych instytucji koordynujących /np. diecezji, Polskiej Misji Katolickiej, organizacji etnicznej/.

Treścią kolejnego postulatu jest zwiększenie pomocy dla wysiłków migrantów w tej dziedzinie ze strony Kościoła i społeczności świeckiej. Różne formy tej pomocy /kulturalnej, personalnej, materialnej/ należą się migrantom zarówno z kraju ojczystego, jak i z kraju ich zamieszkania.

W związku z kurczeniem się liczby odbiorców etnicznego przekazu społecznego w dalszych pokoleniach migrantów rodzi się także postulat rozszerzenia tego programu o elementy kultury miejscowej. Tym sposobem środki społecznego przekazu budują społeczność etniczną, zakorzenioną w społeczności kraju osiedlenia i wnoszącą do niej wartości własnej kultury.

PRZYPISY

¹ Papiaska Komisja dla Środków Społecznego Przekazu. Instrukcja "Communio et progressio" z 23 V 1971 nr 12-12 /dalej cyt.: CP/. AAS 63:1971 s. 593-656. Tłum. polskie zob. "Chrześcijanin w świecie" 1971 nr 14 s. 65-103.

² Zob. "Migrations et pastorale" 1984 nr 9-10 /cały zeszyt/ oraz nr 11 s. 7-18.

³ Dekret o środkach społecznego przekazu "Inter mirifica". Wstęp /dalej cyt.: IM/.

⁴ CP nr 5.

⁵ A. D e s c u r. Wprowadzenie do dekretu o środkach społecznego przekazywania myśli. W: Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje. Poznań 1968 s. 106.

⁶ Ch. K r a f t. Christianity in culture. Meryknoll, NY 1980 s. 103-104.

⁷ Kol 1, 15; II Kor 4, 4; CP, nr 10.

⁸ Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen gentium. Nr 9; CP nr 11.

⁹ Mt 10, 27; Łk 12, 3.

¹⁰ A. M c E l w a i n. The Media, Warts and All. "The Australasian Catholic Record" 61:1984 s. 122-123.

¹¹ R. H a i g h t. The Established Church as Mission. W: The Church as Mission. Washington 1984 s. 4-39.

¹² J a n P a w e ł II. Orędzie z 24 V 1984, Nr 2-3. "Orędownik Diecezji Chełmińskiej" 1984 nr 9-10 s. 294.

¹³ CP nr 2, 7, 12; H. B o u r g e o i s. Théologie et

médias. "Lumière et vie" 30:1981 nr 4 s. 101-116.

14 C. G o r d h. Christian Faith and its cultural Expression. Englewood Cliffs, NY 1962 s. 175-290.

15 Secretaria Status: Litterare "è noto" z 19 VI 1900. W: Leonis Pontifici Maximi Acta. T. 20. Romae 1901 s. 168-172; Epistola "Uno degli argomenti" z 8 IX 1911. AAS 3:1911 s. 513-518; S. Congr. Consistorialis. Litterae "Il dolore" z 6 XII 1914. AAS 6:1914 s. 699-701.

16 Bp L. W a ł ę g a. Archanioł Rafał, czyli list pasterski o wychodźstwie. Tarnów 1906 s. 56-57; Bp A. W n u k o w s k i. List z 25 III 1907 nr 6. "Miesięcznik Pasterski Płocki" 2:1907 s. 186-187; Bp J. P e l c z a r. Akta et Statuta Kongregacyi Synodalnej. Przemysł 1908 s. 108.

17 Acta et Decreta Concilii Baltimorensi Tertii /1884/. Ed. J. Murphy. Baltimore 1886 s. 130-132.

18 J. B a k a l a r z. Polskie modlitewniki na emigracji. W: Studia Polonijne. T. 4. Lublin 1981 s. 213-226; A. K ł o s s o w s k i. Na obczyźnie. Ludzie polskiej książki. Wrocław 1984.

19 E. E m e r y. Introduction to Mass communications. New York 1971 s. 45-101.

20 Documenti Pontifici sulla radio e sulla televisione /1929-1962/. Tipografia Polyglotta Vaticana 1962.

21 AAS 24:1957 s. 765-805.

22 Documenti Pontifici s. 5.

23 J. C o l e m a n. The Church and the Media. "The Australasian Catholic Record" 61:1984 s. 125-126; R. R o b i n s o n. The Role of the Catholic Newspaper. Tamże s. 130-131.

24 Komentarz zob.: A. S i l b e r m a n n. Communication de masse. Paris 1981.

25 IM nr 23.

26 P a u l u s VI. Motu proprio "In fructibus multis" z 2 IV 1964. AAS 56: 1964 s. 289-292. Początki tej komisji, zmieniającej kilka razy swą nazwę i kompetencje, sięgają 1948 r. Zob. Documenti Pontifici s. 27, 111-113; P. P o u p a r d. Watykan. Warszawa 1979 s. 68-69; E. S z t a f r o w s k i. Kuria Rzymska. Warszawa 1981 s. 207-208.

27 Orędzia i przemówienia Jana Pawła II zob.: J a n P a w e ł II. Nauczanie społeczne. T. 2. Warszawa 1982 s. 33-35; t. 3. Warszawa 1984 s. 79-82, 127-130; t. 4. Warszawa 1984 s. 40-43, 48-49, 122-127.

28 Episkopat Polski: Orędzie z 21 IX 1975. "Duszpasterz Polski Zagranicą" 26:1975 s. 386-388; Orędzie z 17 IX 1978. Tamże 30:1979 s. 27-30.

29 P a u l u s VI: Allocutio z 17 X 1973. AAS 65:1973 s. 592; Allocutio z 10 XII 1973. AAS 65:1973 s. 674-676.

30 P a u l u s VI. Litterae apostolicae "Octogesima adveniens" 14 V 1971 nr 20. AAS 63:1971 s. 415-416; CP nr 21.

31 P i u s XI. Encyklika Divini illius Magistri z 31 XII 1929. AAS 22:1930 s. 49-86; Third General Conference of Latin American Bishops. Puebla: Evangelisation at Present

and in the Future of Latin America. London 1980 s. 170.

32 *IM* nr 7; M. A j a s s a. La comunicazione sociale nel magistero di Paolo VI. "Euntes Docete" 37:1984 nr 1 s. 127-129.

33 J a n P a w e ł II. Przemówienie z 27 I 1984. "L'Osservatore Romano" 5:1984 nr 1-2 s. 9; CP nr 16, 74.

34 *IM* nr 4; J a n P a w e ł II. Przemówienie z 2 VI 1980 nr 16. W: Nauczanie społeczne t. 3 s. 457; CP nr 17.

35 P i u s XII. Allocutio 1 I 1954. AAS 46:1954 s. 21; *IM* nr 5; CP nr 26, 34-46; E m e r y, jw. s. 29-44.

36 CP nr 42, 63, 86.

37 J a n P a w e ł II. Przemówienie z 2 VI 1980 nr 16. W: Nauczanie społeczne t. 3 s. 457; Komunikat Biskupów na Dzień Środków Społecznego Przekazu /21 IX 1975/. "Duszpasterz Polski Zagranicą" 26:1975 s. 387.

38 J a n P a w e ł II. Orędzie z 10 V 1981 nr 3. W: Nauczanie społeczne t. 4 s. 123-124; CP nr 26, 34, 62.

39 *IM* nr 3; kan. 822 § 1.

40 S. C o n g r. Episcopis. Instr. De pastoralis migratorum cura z 22 VIII 1969 nr 11 /dalej cyt.: DPMC/. AAS 61:1969 s. 614-643.

41 P a u l u s VI. Allocutio z 17 X 1973. AAS 65:1973 s. 592; Orędzie Światowego Kongresu w sprawie Migracji /1979/ nr 4 e. "Duszpasterz Polski Zagranicą" 31:1980 s. 177-178.

42 *IM* nr 11; CP nr 73-80.

43 CP nr 73.

44 Tamże nr 81.

45 *IM* nr 9-10; Orędzie biskupów polskich z 17 IX 1978. "Duszpasterz Polski Zagranicą" 30:1979 s. 27-30.

46 *IM* nr 1; J a n P a w e ł II. Orędzie z 10 V 1981 nr 1. W: Nauczanie społeczne t. 4 s. 122.

47 CP nr 7-9, 12, 73; E m e r y, jw. s. 4.

48 CP nr 20.

49 J. W i l l a i n e. Vers les chrétiens électroniques. "Lumière et vie" 30:1981 nr 4 s. 59-60.

50 CP nr 9, 21.

51 Encyklika Miranda prorsus s. 765; J a n P a w e ł II. Orędzie z 1 V 1980. W: Nauczanie społeczne t. 3 s. 80-82.

52 Encyklika Miranda prorsus s. 779-781; P a w e ł VI. Orędzie z 6 IV 1970. "Currenca" 121:1971 s. 104; J a n P a w e ł II. Orędzie z 23 III 1979. AAS 71:1979 s. 930-933, kan. 804 § 1.

53 CP nr 49.

54 J o a n n e s XXIII: Allocutio z 20 X 1961. AAS 53:1961 s. 718; allocutio z 5 VIII 1962. AAS 54:1962 s. 578; DPMC nr 61.

55 CP nr 51, 54, 56, 94.

- 56 Konstytucja Gaudium et spes nr 60; Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim Gravissimum educationis nr 1.
- 57 CP nr 51, 53.
- 58 CP nr 21, 53.
- 59 P a u l u s VI. Adhortacja apostolska "Evangelii nuntiandi" z 8 XII 1975 nr 45. AAS 68:1975 s. 5-76; J. B e r - n a r d i n. The Church and the Media. W: Synod of Bishops 1974. Washington 1975 s. 50-51.
- 60 IM nr 3; CP, nr 182; kan. 822 § 1.
- 61 IM nr 13; por. CP nr 126, 163.
- 62 Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele "Christus Dominus" nr 13; kan. 761, 722 § 2, 779, 1063 § 1; J o a n n e s P a u l u s II. Adhortacja apostolska "Catechesi tradendae" 16 X 1979 nr 45-46. AAS 71:1979 s. 1313-1314.
- 63 CP nr 48, 129.
- 64 CP nr 130, 151.
- 65 Środki społecznego przekazu a problemy ludzi starych. "L'Osservatore Romano" 3:1982 nr 5 s. 27-28.
- 66 P a w e ł VI. Orędzie z 6 IV 1970; kan. 804 § 1; Towarzystwo Chrystusowe dla Polonii Zagranicznej. Dyrektorium duszpasterstwa emigracyjnego. Poznań 1984 nr 379-468 /dalej cyt.: DDE/.
- 67 CP nr 20, 114-125.
- 68 W i l l i a m e, jw. s. 57-58.
- 69 Tamże s. 58-59.
- 70 M. M c L u h a n. Understanding Media. New York 1964 s. 77-245.
- 71 IM nr 4.
- 72 Kan. 824-827; CP nr 136-141; J. L' H o u r. Les nouveaux mediateurs de la Bible. "Lumiere et vie" 30:1981 nr 4 s. 70-87.
- 73 S. Congar. Seminariis et Studiorum Universitatibus. Instrukcja Doctrina et exemplo z 24 XII 1965 nr 69. Posoborowe prawodawstwo kościelne. Wyd. E. Sztafrowski. T. 1. Warszawa 1969. T. 1 s. 207-208; S. Congr. Pro Institutione Catholica. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis 6 I 1970 nr 90. AAS 62:1970 s. 321-384; S. Congr. Clericis. Litterae "Inter ea" 4 XI 1969 nr 22. AAS 62:1970 s. 123-134.
- 74 Kan. 824 § 2, 831; S. Congar. Episcopis. Directorium de pastorali ministerio episcoporum. Typis Polyglottis Vaticanis 1973 nr 74.
- 75 IM nr 14; CP nr 142-147; R. L u d m a n n. Cinema, foi et morale. Paris 1956 s. 83-107.
- 76 Kan. 772 § 2, 831 § 2; Cp nr 148-157.
- 77 Encyklika Miranda prorsus s. 799-803; kan 831 § 2; CP nr 148-157; J. M. C h a p p u i s. Television et presence reelle. "Lumiere et vie" 30:1981 nr 4 s. 88-100.
- 78 IM nr 14; CP nr 48, 145, 158-161.
- 79 Kan. 822 § 3; CP nr 103, 135, 163, 182.

- 80 Kan. 772 § 2, 804 § 1, 831 § 2, 881 § 2; Directorium nr 74; CP nr 4, 134, 165, 168.
- 81 Kan. 779, 822 § 1-2, 1063, 1°; CP nr 104, 106, 110.
- 82 P i u s XII. Allocutio z 23 VII 1957. AAS 49:1957 s. 730-734; P a u l u s VI. Allocutio z 7 XI 1970. AAS 62:1970 s.771-773.
- 83 Kan. 831 § 1, 832; DPMC nr 52-55.
- 84 IM nr 17; kan. 822 § 3; Adhortacja Evangelii nuntiandi nr 70; DPMC nr 56-61.
- 85 IM nr 17.
- 86 Kan. 225-228; CP nr 103, 166.
- 87 CP nr 179-180.
- 88 Adhortacja Evangelii nuntiandi nr 58; Third General Conference s. 171-172.
- 89 J o a n n e s XXIII. Encyklika Pacem in terris 11 IV 1963 nr 100. AAS 55:1963 s. 257-304.
- 90 W i l l a i m e, jw. s. 59-60.
- 91 Por. DPMC nr 22-34.
- 92 Kan. 827 § 4; CP nr 145; DPMC nr 34 § 3; DDF nr 264-272.
- 93 Kan. 831 § 2; CP nr 106; M. di G i a c o m o. Radios paroissiales en Italie. "Lumiere et vie" 30:1981 nr 4 s. 11-17.
- 94 Por. IM nr 1; CP nr 12, 19, 20.
- 95 Pontificia Commissio de Spirituali Migratorum atque Itinerantium Cura. Lettera "Chiesa e mobilita umana" z 26 V 1978 nr 27. AAS 70:1978 s. 357-378; Mc L a r e n, jw. s. 241-242.
- 96 IM nr 19; CP nr 165; zob. przypis 26.
- 97 IM nr 21; CP nr 165, 169, 172, 178.
- 98 CP nr 168, 170-171.
- 99 Kan. 536; DPMC nr 60.
- 100 DDE nr 272.
- 101 IM nr 17; kan. 221 § 1; CP nr 80,90, 163.
- 102 IM nr 18; CP nr 167, 171.
- 103 IM nr 16; CP nr 65.
- 104 CP nr 66-68.
- 105 IM nr 9; CP nr 67, 69, 75.
- 106 IM nr 10; CP nr 68, 109, 110.
- 107 IM nr 16; CP nr 107, 111.
- 108 Konstytucja Gaudium et spes nr 43; kan. 231 § 1; CP nr 15.
- 109 IM nr 15; CP nr 74-78.
- 110 CP nr 15, 64, 71-72, 165.
- 111 CP nr 164; por. kan. 229 § 1-3.

112 Kan. 329; CP nr 110, 111, 170.

113 IM nr 15; CP nr 111-113, 170.

CHURCH TOWARD SOCIAL MEDIA

S u m m a r y

The Church tells the world a message of Salvation and thus it is a "medium" itself; it approves of all traditional and modern social media such as film, radio and television in particular. All these media, however, must follow the moral principles both in their contents and form.

Social media contribute to the progress of the Mankind, community spirit and evangelization of the world. The Apostolic See recommends to use social media in the Church activities including the pastoral care for migrants. The Church communities should aim at better human communication. Thus, the formation of both the receiver and the sender appears to be necessary.